

ningsprocessen i stærk kontrast til påpegningen af økonomiske incitamenters manglende evne til at påvirke såvel fastholdelse som tilbagetrækning (jf. s. 113 og 114).

Anmeldt af **Jesper Wégens**, lektor ved Institut for Økonomi, Politik og Forvaltning på Aalborg Universitet.

e-mail: wegens@socsci.aau.dk

Stefan Hermann:

Magt og Oplysning. Folkeskolen 1950 – 2006.

Unge Pædagoger 2007. København, 193 s. ISBN 978-87-90220-44-0

Stefan Hermann placerer sig centralt i debatten om folkeskolen med denne bog. Hans mål er styrkelse af demokratiet – ikke nødvendigvis i skolen, men *gennem* skolens formidling af oplysning og viden til eleverne. Hermanns vil bemyndige eleverne til at varetage rollen som borgere. Vidensopgaven ser Hermann som *den tabte tråd* i den udvikling, som folkeskolen har gennemgået fra 1950'erne til i dag. Meget forenklet gengivet er hans hadeord 'bruger', 'det hele menneske', 'personlig udvikling', 'trivsel', 'national kanon', mens hans favoritter er 'dannelse', 'oplysningens rige tradition', 'kundskaber', 'selvforglemmende selvopfyldelse' og 'demokratisk politisk kultur'. Således er det især inderliggørelsen af elevens position, der står for skud. Den er ifølge Hermann resultatet af en uskøn blanding af reformpædagogik, humanistisk psykologi og human resource management.

Inden for de sidste år er der ifølge Hermann ikke længere politisk konsensus om den oprindelige reformpædagogiske tænkning. Det har han set som en mulighed for at udgive et intellektuelt kampskrift, der blev skrevet som speciale i 1999, men som altså først udkommer nu.

Analysen er inspireret af Michel Foucaults fokus på institutionel magtudøvelse via sofistike-

rede teknologier, der i moderne tid skaber det selv-disciplinerende subjekt. Den er imponerende stringent gennemført, og jeg vil mene, at det kun er de mest forhædede tidselgemytter, der vil være uberørte af argumentationen. Men – for der er et alvorligt men – analysen holder sig klogeligt væk fra klasseværelsets kropslige manifestationer af lærere og elever. Her findes *bogens* tabte tråd, hvilket Hermann er helt bevidst om. For ham handler det ikke om, hvordan man konkret skal gå til værks, når vidensformidlingen skal realiseres. Bogen præsenterer derimod et *blik* på folkeskolens nyere historiske udvikling og dens politiske konsekvenser, og sigtet er at den samfundsmæssige *policy* på området genovervejes. Dette vil også sende bølger ind over arbejdslivet, eftersom man også dér er indrulleret i undervisning og læring i den livslange skole.

I 1950'erne blev folkeskolen konsolideret som velfærdstatens folkelige grundlag. Intelligensreserven blev indkaldt som led i realiseringen af den økonomiske vækst, der skulle sikre social og personlig fremgang for alle danskere. I *Den blå betænkning* fra 1960 blev det økonomiske fokus sidestillet med hensynet til børnenes psykologiske og sociale velfærd, og her optrådte for første gang klare reformpædagogiske signaler i målsætningerne for skolens indsatser. De skal ikke alene udformes med henblik på at "*dygtiggøre børnene til at gå ud i samfunds- og erhvervslivet*", men også give muligheder for, at de kan "*vokse op som harmoniske, gode og lykkelige mennesker*". Det er den sidste opfattelse af undervisningens overordnede mål, som Hermann ser gentaget – om end i forskellige ikklædninger – fra 1950'erne og frem. Det har haft flere konsekvenser. For det første er satsning på faglige kundskaber blevet set som udtryk for en regressiv orientering, for det andet har man ikke været parat til at sætte ind, når faglige kundskaber har vist sig at være utilstrækkelige. Endelig er fortalere for barnets personlige dannelse, og fortalere for dets færdigheds- og vidensmæssige udvikling blevet betragtet som modsætninger. Over for dette markerer Hermann med al ønskelig tydelighed, at person-

lig udvikling skal ses som et *biprodukt* ved skolegangen. Det samme kan siges om det personlige i arbejdslivet, hvor han sporer tilsvarende tendenser. De har *“ikke mindst [...] været forbundet med et ledelsesstrategisk og virksomhedspædagogisk ønske om at skabe kulturelle bånd og mental enighed om alt lige fra hilseformer over forandringsparathed til resultater”* (s.183). Yderligere opponerer Hermann imod strategier, der har til hensigt at viden og oplysning skal tilrettelægges og tolkes identitetspolitisk, dvs. med nationale værdier for øje. Blicher skal f.eks. ikke læses, fordi han er dansk forfatter, der kan placeres tematisk i litterære forløb, som tager udgangspunkt i genkendelige erfaringer som Lynggaards *Martin og Viktoria*. Blicher skal læses, fordi eleven igennem læsningen overskrider sig selv. Så meget for den kulturelle kanon! Men den omsiggribende tilbøjelighed til at lade alt og alle underkastes evalueringer og målinger får ikke en blidere medfart.

Analysen er tæt forbundet med sin teoretiske historie, men også ud fra andre positioner er det muligt at se pointer i Hermanns projekt. Den praktiserede normative og personorienterede pædagogik kan kritiseres for at være et udslag af afmagt over for den kompleksitet, som livet i skolen indebærer. Den kan som tendens holde liv i en disciplinerende praksis, der ganske vist går imod faglige eksklusions- og inklusionsmetodikker, men som mere eller mindre uforvarende kommer til at betjene sig af psykologiske metodikker. Samtidig må man holde sig for øje, at der i klasseværelset etableres relationer mellem individer med krop, psyke, socialitet og historie, der langt fra altid har beredt dem til at udholde de frustrationer, som både formidling og tilegnelse af viden implicerer. I sin yderste konsekvens hvilket Hermann næppe er fortaler for – kan bogens synspunkter føre til en misforstået respekt for den personlige urørlighedszone således, at disciplineringen sættes ind ude- og ovenfra i form af promovring af eliten, minutiose karakterer og ubevægelig autoritetsudøvelse. Psykologi og socialitet er en del af undervisningens realiteter, og jeg vil derfor ikke erklære mig parat til at være medunderskriver på

reformpædagogikkens dødsdom. Ikke desto mindre præsenterer Stefan Hermann nogle synspunkter, som fortjener nærmere overvejelser. Desuden – og her handler det vist mest om mit eget projekt – kan bogens argumentation indgå i kampen mod de omfattende bestræbelser på at styre og planlægge elevernes personlige og sociale udvikling i skolen og senere i livet. Også derfor er *Magt & Oplysning* en spændende bog.

Anmeldt af **Åse Høgsbro Lading**, cand.mag., ph.d., adjunkt ved Institut for Psykologi og Uddannelsesforskning, Roskilde Universitet.
e-mail: alading@ruc.dk

Gitte Haslebo & Maja Loua Haslebo:
Etik i organisationer. Fra gode hensigter til bedre handlemuligheder

Dansk Psykologisk Forlag 2007, 344 s. ISBN 9788777064555

Bogen handler om et meget aktuelt tema i moderne organisationer, nemlig håndtering af moralske udfordringer. Forfatterne har som konsulenter erfaret, at organisationsmedlemmer i stigende grad er optaget af moralske spørgsmål – som fx: *“Hvad bør jeg gøre i denne vanskelige situation?”*, og *“hvordan kan jeg se mig selv i øjnene, hvis ...?”* Alt for ofte savner organisationsmedlemmerne dog ord, der kan hjælpe dem med at besvare disse og lignende spørgsmål.

Med udgangspunkt i socialkonstruktionistisk erkendelsesteori viser forfatterne, ved hjælp af 15 almindelige fortællinger fra hverdagslivet i organisationer, at det sprog, vi bruger, er med til at skabe den sociale virkelighed. Desuden peger de på, at sproget desværre ofte bruges på en måde, så det fører til ansigtstab, krænkelser, beskadigede relationer og tab af selvrespekt og selvværd. Det kan efter forfatternes mening undgås, hvis organisationsmedlemmer lærer at praktisere en såkaldt relationel etik. En sådan etik indebærer *“at skærpe opmærksomheden over*